

Konflikti, sigurnost i pravda u interkulturalnom kontekstu Srbije

Sažetak istraživačkog izveštaja Viktimološkog društva Srbije

Uvod

U okviru projekta ALTERNATIVE,¹ Viktimološko društvo Srbije je tokom 2013. godine sprovedo empirijsko istraživanje sa ciljem da se dođe do saznanja o tome na koji način se ljudi iz multietničkih zajednica u Srbiji bave međuetničkim konfliktima u svakodnevnom životu i da se identifikuju problemi i pozitivna iskustva u njihovom rešavanju. Uz to, nastojalo se da se dođe do saznanja o tome na koji način se tretiraju žrtve, kako građani percipiraju svoju sigurnost, kao i koje je mesto restorativnih pristupa u bavljenju konfliktima i sigurnošću (bezbednošću). Istraživanje se sastojalo iz dva dela: kvalitativnog i kvantitativnog dela istraživanja međuetničkih odnosa, postojećih međuetničkih konflikata i načina bavljenja njima od strane građana u tri multietničke sredine u pograničnim delovima Srbije: 1. Baču i Bačkoj Palanci (Vojvodina), 2. Medveđi (južna Srbija) i 3. Prijepolju (jugozapadna Srbija). Istraživanje je imalo akcioni karakter.²

Metodologija istraživanja

U cilju pripreme kvantitativnog istraživanja, vođeni su kvalitativni intervjui sa ukupno 17 osoba u četiri opštine u kojima je istraživanje sprovedeno. Osim u jednom slučaju, u pitanju su bili predstavnici lokalnih nevladinih organizacija i državnih institucija. Od tog broja, bilo je 10 osoba srpske nacionalne pripadnosti, po tri osobe albanske i bošnjačke, odnosno muslimanske pripadnosti i jedna osoba hrvatske nacionalne pripadnosti.

U okviru kvantitativnog dela istraživanja, podaci o međuetničkim odnosima, stradanju (viktimizaciji) i konfliktima su prikupljeni putem anketiranja građana u Baču i Bačkoj Palanci, Prijepolju i Medveđi, pri čemu su oni pitani da li su bili žrtve nekog oblika stradanja (tzv. anketa o viktimizaciji). Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 1423 osobe: 610 ispitanika u Prijepolju, 431 u Baču i Bačkoj Palanci i 382 u Medveđi. Prilikom anketiranja, anketari su dobili instrukcije da prvo kontaktiraju osobe koje poznaju, a zatim da ih zamole da preporuče drugu osobu/e da budu ispitanici, te se na taj način širio krug ispitanika.

Ko su bili ispitanici u Baču i Bačkoj Palanci?

Kvalitativni intervjui su vođeni sa ukupno šest osoba u Baču i Bačkoj Palanci: 5 osoba je bilo srpske a jedna hrvatske nacionalne pripadnosti. Pri tome, četiri osobe su bile muškog i dve

¹ Viktimološko društvo Srbije-VDS jedan je od partnera na realizaciji četvorogodišnjeg istraživačkog projekta *Alternativni načini reagovanja na kriminalitet i bezbednost – „ALTERNATIVE“*, koji koordinira Katholieke Universiteit Leuven (Belgija). U okviru projekta „ALTERNATIVE“ Viktimološko društvo Srbije sprovodi istraživanje pod nazivom *Podsticanje dijaloga u multietničkom društvu uz osnaživanje žrtava*. Pored VDS, na realizaciji projekta „ALTERNATIVE“ saraduju i stručnjaci, istraživači i praktičari iz još pet zemalja: Austrije, Belgije, Mađarske, Norveške i Velike Britanije (Severne Irske). Projekat finansira Evropska unija u okviru Sedmog okvirnog programa Evropske komisije za istraživanja i tehnološki razvoj (FP7-SEC-2011-1, ugovor broj 285368).

² Cilj ovog istraživanja nije bio samo da se prikupe podaci o predmetu istraživanja, već i da se informišu građani (ispitanici) o postojećim nevladinim organizacijama, institucijama i nezavisnim državnim organima koji bi mogli da pruže određene usluge (pomoć, podrška, informisanje, pravna pomoć, medijacija itd.) žrtvama nasilja, diskriminacije i drugih vidova kršenja ljudskih prava, uključujući i ona koja su etnički motivisana. Dodatan cilj bio je podizanje svesti o međuetničkim odnosima i konfliktima, viktimizaciji, sigurnosti i restorativnoj pravdi kroz upitnike i/ili intervjue koje su u nekim situacijama sa ispitanicima vodili anketari.

ženskog pola. Osobe sa kojima su vođeni intervjui u Baču i Bačkoj Palanci su u vreme intervjua bili aktivisti NVO i zaposleni u državnim institucijama.

Kvantitativno istraživanje u Baču i Bačkoj Palanci je sprovedeno na uzorku od 431 ispitanika. U uzorku je bilo 252 (58,5%) ispitanika ženskog i 179 (41,5%) ispitanika muškog pola. U uzorku je bilo nešto više od trećine ispitanika koji pripadaju uzrasnoj kategoriji od 18 do 30 godina – 147 ispitanika (34,1%). U uzrasnoj kategoriji 31 do 40 godina je bilo 89 ispitanika (20,6%), dok su 73 ispitanika (16,9%) bila starosti od 51 do 60 godina. U uzrasnoj kategoriji 41 do 50 godina bio je 51 ispitanik (11,8%), 49 ispitanika (11,4%) je bilo starosti 61 do 70 godina, dok je najmanje bilo ispitanika najstarijeg uzrasta, preko 70 godina – 22 ispitanika (5,1%).

Više od polovine ispitanika je bilo udato/oženjeno – 227 ispitanika (52,7%) u vreme istraživanja, a manje od trećine je bilo neudato/neoženjeno – 133 ispitanika (30,9%). U poduzorku je bilo 27 (6,3%) udovica/udovaca, 20 ispitanika (4,6%) koji su odgovorili da su razvedeni/razdvojeni i 20 ispitanika (4,6%) koji su odgovorili da žive u vanbračnoj vezi. Pored toga, 4 ispitanika (0,9%) bilo je iz kategorije veren/verena.

Većina ispitanika iz Bača i Bačke Palanke ima decu – 262 (60,8%), dok je njih 169 (39,2%) odgovorilo da nemaju decu.

Posmatrano prema nivou obrazovanja, trogodišnju stručnu školu ili zanat završila su 152 (35,3%) ispitanika, a gimnaziju ili četvorogodišnju stručnu školu 101 ispitanik (23,4%). Ukupno 70 ispitanika (16,2%) je završilo samo osnovnu školu, dok su 54 ispitanika (12,5%) završila fakultet. Višu/visoku školu završila su 33 ispitanika (7,7%), magistraturu 9 ispitanika, a 7 ispitanika (1,6%) je prekinulo školovanje pre završenih osam razreda osnovne škole. Na kraju, bilo je 5 ispitanika (1,2%) koji uopšte nisu pohađali školu.

Najveći broj ispitanika je odgovorio da je u vreme istraživanja bio zaposlen - njih 189 (43,9%). Nezaposlenih je bilo 98 (22,7%), penzionera 80 (18,6%), a 30 ispitanika (7%) je odgovorilo da su domaćini ili domaćice. U ispitanom uzorku bilo je 27 studenata (6,3%), 3 ispitanika (0,7%) koji su odgovorili da su na prinudnom odmoru i 2 učenika (0,5%).

Posmatrano prema nacionalnoj pripadnosti, u uzorku je bilo 346 ispitanika (80,3%) srpske i 85 ispitanika (19,7%) hrvatske nacionalnosti.

Glavni nalazi kvantitativnog istraživanja (u celini i posebno za Bač i Bačku Palanku)

Obim stradanja (viktimizacije)

Rezultati istraživanja su pokazali da su ukupno 383 (26,9%) ispitanika, odnosno jedna četvrtina celog uzorka, odgovorila da su preživeli neki oblik stradanja (viktimizacije) u periodu od 1990. godine do trenutka ispitivanja. Najveći broj ispitanika koji su odgovorili da su se suočavali sa nekim oblikom stradanja je iz Medveđe - 170 ispitanika (44,4%), zatim iz Bača i Bačke Palanke - 131 ispitanik (34,2%), dok je najmanje iz Prijepolja - 82 ispitanika (21,4%).

Ispitanici koji su se suočili sa nekim vidom stradanja u posmatranom periodu su naveli ukupno 1367 incidenata, odnosno povređujućih ponašanja. Skoro dve trećine incidenata naveli su ispitanici iz Medveđe – 874 (63,9%), potom iz Bača i Bačke Palanke - 297 (21,7%) i Prijepolja - 196 (14,4%). Uz to, oko dve trećine ispitanika je iskusilo povređujuće ponašanje više puta (ponovljena viktimizacija ili reviktimizacija), dok je oko jedne trećine njih bilo izloženo nekom povređujućem ponašanju samo jednom. Sličan trend zabeležen je u sva tri mesta u kojima je istraživanje sprovedeno.

Većina događaja u kojima su ispitanici bili povređeni bila je međuetnička po prirodi. Najveći deo stradanja dogodio se tokom 1990-tih godina, u vreme oružanih sukoba u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu, dok se značajno manji procenat dogodio posle 2000. godine, što je bilo očekivano i potvrđuje rezultate kvalitativne analize.

Obim i struktura stradanja (viktimizacije) ispitanika u Baču i Bačkoj Palanci

Od 431 ispitanika u Baču i Bačkoj Palanci, njih 131 (30,4%) je odgovorilo da su se u posmatranom periodu suočili sa barem jednim oblikom stradanja, odnosno povređujućeg ponašanja. Oni su naveli ukupno 297 incidenta. Samo sa jednim oblikom stradanja suočila su se 62 (47,3%) ispitanika, dok se 69 (52,7%) suočilo sa više oblika stradanja. Ispitanici su najviše navodili vređanje - 71 (23,9%), nemogućnost ostvarivanja prava – 33 ili 11,1% i pritisak zbog političke pripadnosti - 31 (10,4%) U tabeli koja sledi navedeni su i drugi oblici stradanja, odnosno povređujućih ili neprijatnih ponašanja, koja su iskusili ispitanici u Baču i Bačkoj Palanci.

Tabela 1: Oblici stradanja

Oblici viktimizacije	Broj	Procenat
Vređanje	71	23,9%
Nemogućnost ostvarivanja prava	33	11,1%
Pritisak zbog političke pripadnosti	31	10,4%
Pretnje	27	9,1%
Oštećenje/uništavanje imovine	27	9,1%
Primoravanje da se napusti mesto življenja (kuću, selo, grad).	23	7,7%
Član porodice ubijen, kidnapovan ili nestao	22	7,4%
Nasilje	20	6,7%
Neprijatnost zbog svoje nacionalne pripadnosti (npr. zbog grafita koji su vređali, ponižavali nacionalnu grupu ili pokazivali mržnju, zbog uništavanja spomenika na groblju, zbog uništavanja verskih objekata u mestu življenja i slično).	20	6,7%
Pretresanje kuće ili hapšenje	12	4,0%
Pokušaj ili planiranje ubistva	8	2,7%
Ostalo	3	1,0%
Ukupno	297	100,0%

Iako dobijeni podaci pokazuju da nema statistički značajne razlike između ispitanika muškog i ženskog pola u pogledu izloženosti viktimizaciji, ipak se uočava da su muškarci (34,1%) češće odgovarali da su bili viktimizirani nego žene (27,8%). Ispitanici uzrasta 18-30 godina su češće odgovarali da su bili viktimizirani u poređenju sa ispitanicima starijih starosnih kategorija. Najzad, ispitanici hrvatske i srpske nacionalne pripadnosti su u skoro podjednako meri odgovarali da su bili suočeni sa različitim vidovima stradanja.

Svest o stradanju (viktimizaciji) drugih međuetničkim nasiljem

Kako bi se dobile dodatne informacije (na indirektan način) o obimu viktimizacije međuetničkim nasiljem, kao i da se dođe do podataka koji mogu doprineti boljem razumevanju pitanja prepoznavanja i negiranja (poricanja) povreda nanetih pripadnicima sopstvene i druge etničke grupe, ispitanike smo pitali da li znaju osobu/e koje su njihove ili druge nacionalnosti, a koje su doživele neki oblik stradanja od strane pripadnika druge etničke grupe.

Posmatrano na celom uzorku, podaci pokazuju da je više od jedne trećine ispitanika (38,7%) odgovorilo da zna nekoga ko je iste nacionalne pripadnosti kao i oni, a ko je bio suočen sa stradanjem, odnosno povređivanjem od strane pripadnika druge etničke grupe. Više od polovine ispitanika u uzorku – 833 (58,5%) je odgovorilo da im tako nešto nije poznato, dok je 29 ispitanika (2%) odgovorilo da im je to poznato ali da ih je strah da o tome govore. Pri tome, podaci pokazuju da su ispitanici u Medveđi u većoj meri upoznati sa stradanjem sunarodnika u odnosu na ispitanike iz Prijepolja i Bača i Bačke Palanke. Isto tako, u poređenju sa druga dva mesta, u Medveđi je najviše ispitanika koji su odgovorili da znaju za slučajeve stradanja pripadnika svoje nacionalne grupe, ali da ih je strah da o tome govore.

Sa druge strane, ukupno gledano, manje od jedne trećine ispitanika (26,4%) je odgovorilo da zna za stradanje, odnosno povređivanje nekoga ko je druge nacionalnosti a koje je izvršeno od strane pripadnika etničke grupe kojoj ispitanici pripadaju. 69,5% ispitanika je odgovorilo da im to nije poznato, dok je 45 ispitanika (3,2%) odgovorilo da znaju za stradanje pripadnika druge etničke grupe ali da ih je strah da o tome govore. Pri tome, utvrđeno je da su ispitanici u Baču i Bačkoj Palanci u većoj meri upoznati sa stradanjem ljudi druge nacionalnosti u odnosu na ispitanike iz Medveđe i Prijepolja. U odnosu na ispitanike iz Prijepolja i Bača i Bačke Palanke, ispitanici u Medveđi su u većoj meri odgovorili da znaju za stradanje pripadnika druge etničke grupe ali da ih je strah da o tome govore.

Svest ispitanika u Baču i Bačkoj Palanci o stradanju (viktimizaciji) drugih međuetničkim nasiljem

Više od 60% ispitanika u Baču i Bačkoj Palanci je odgovorilo da nije upoznato sa viktimizacijom pripadnika sopstvene etničke grupe (61,9%), a (36,4%) da jeste. Uz to, 1,6% ispitanika je odgovorilo da zna za viktimizaciju pripadnika sopstvene etničke grupe ali da ih je strah da o tome govore.

U poređenju sa ispitanicima srpske, ispitanici hrvatske nacionalnosti su u nešto većoj meri odgovorili da su upoznati sa viktimizacijom pripadnika sopstvene etničke grupe (42,4% Hrvata prema 35% Srba). Sa druge strane, 7 (2%) ispitanika srpske nacionalnosti je odgovorilo da su upoznati sa viktimizacijom pripadnika sopstvene etničke grupe, ali da ih je strah da o tome govore, dok nijedan ispitanik hrvatske nacionalnosti nije odgovorio tako nešto.

Nešto više od trećine ispitanika u Baču i Bačkoj Palanci (34,3%) je odgovorilo da zna za viktimizaciju pripadnika druge nacionalnosti, a 64,5% ispitanika je reklo da ne zna. Uz to, 1,2% ispitanika je odgovorilo da zna za viktimizaciju pripadnika druge nacionalnosti, ali da ih je strah da o tome govore.

Podaci pokazuju da je procenat ispitanika srpske nacionalnosti (35,3%), koji su upoznati sa viktimizacijom pripadnika druge nacionalnosti nešto veći od procenta ispitanika hrvatske nacionalnosti (30,6%). Sa druge strane, 5 (1,4%) ispitanika srpske nacionalnosti je odgovorilo da su upoznati sa viktimizacijom pripadnika druge nacionalnosti, ali da ih je strah da o tome govore, dok nijedan ispitanik hrvatske nacionalnosti nije odgovorio tako nešto.

Aktivitet ispitanika koji su doživeli neki vid stradanja

Većina ispitanika koji su doživeli neki vid stradanja je odgovorila da su posle događaja koji je doveo do njihovog povređivanja potražili pomoć i podršku i pokušali da saniraju posledice tog događaja (66,5%), dok trećina ispitanika nije preduzela nikakve korake nakon povređujućeg događaja (33,5%). Ovaj podatak govori u prilog aktiviteta žrtava. Pri tome, ispitanici iz Medveđe koji su doživeli neki vid stradanja su tražili pomoć i podršku u većem obimu nego ispitanici iz Prijepolja i Bača i Bačke Palanke. Statistički značajne razlike između ispitanika iz različitih mesta u pogledu obraćanja nekome za pomoć nakon povređujućeg ponašanja su identifikovane samo u situacijama koje su povezane sa obraćanjem policiji: ispitanici u Medveđi su se češće obraćali ovom državnim organu nakon stradanja nego ispitanici u Prijepolju i Baču i Bačkoj Palanci.

Aktivitet ispitanika koji su doživeli neki vid stradanja u Baču i Bačkoj Palanci

Od ukupnog broja viktimiziranih ispitanika u Baču i Bačkoj Palanci, više od polovine (59,5%) se obratilo nekome za pomoć i podršku vezano za povredu koju su doživeli u posmatranom periodu, dok 40,5% njih nije preduzeo nikakve korake nakon povređujućeg događaja.

Nije utvrđena statistički značajna razlika između ispitanika srpske i hrvatske nacionalne pripadnosti u pogledu obraćanja pojedincu, inistituciji ili organizaciji za pomoć i podršku posle viktimizacije. Ipak, procentualno posmatrano, ispitanici srpske nacionalnosti su se češće obraćali

za pomoć i podršku nakon povređujućeg događaja nego što su prema odgovorima ispitanika to činili ispitanici hrvatske nacionalnosti.

Viktimizirani ispitanici su se obratili nekome vezano za viktimizirajući događaj 140 puta. Podaci pokazuju da su najčešće (39 ili 27,9%) koristili neku vrstu neformalne podrške u smislu traženja pomoći od rodbine, prijatelja ili drugih bliskih osoba. Pored toga, u 25,7% slučajeva viktimizirani ispitanici su pokušali da razgovaraju o viktimizirajućem događaju i njegovim posledicama sa osobom koja ih je povredila, pokazujući spremnost da komuniciraju sa učiniocem i uspostave dijalog. U oko 14,3% slučajeva ispitanici su se obratili nekoj organizaciji za koju su mislili da pruža pomoć osobama koje imaju probleme kao oni, dok su se u manje od 10% slučajeva obratili policiji, sudu, zdravstvenoj ustanovi, javnom tužilaštvu ili centru za socijalni rad. Konačno, bilo je samo 2 (1,4%) slučaja u kojima su se ispitanici obratili mirovnom veću nakon viktimizirajućeg događaja.

Osećaj sigurnosti ispitanika

Većina ispitanika u ukupnom uzorku (88,7%) je odgovorila da se oseća sigurno u mestu u kome živi. Ustanovljeno je da se ispitanici iz Prijepolja osećaju sigurnije u odnosu na ispitanike iz Medveđe i Bača i Bačke Palanke. Ispitanici koji imaju iskustvo stradanja su češće odgovarali da se danas osećaju nesigurno nego oni koji nisu imali takva iskustva.

Većina ispitanika (52,4%) se danas oseća sigurnije nego tokom 1990-tih godina, dok se kod jedne trećine (34,2%) osećaj lične sigurnosti nije promenio. Pri tome, ispitanici iz Prijepolja se osećaju sigurnije danas nego tokom 1990-tih u mnogo većem procentu u poređenju sa ispitanicima iz Medveđe i Bača i Bačke Palanke. Takođe, viktimizirani ispitanici su se 1990-tih godina osećali nesigurnije nego danas. Veza između prethodnih negativnih iskustava stradanja i trenutnog osećaja sigurnosti je potvrđena u sva tri mesta u kojima je istraživanje sprovedeno.

U poređenju sa periodom pre 1990. godine uočava se da se 32,7% ispitanika oseća isto, 26,6% se oseća sigurnije danas nego pre 1990. godine, a 20,9% se danas oseća manje sigurno. Većina ispitanika iz Medveđe se oseća sigurnije danas nego pre 1990. godine, većina ispitanika iz Bača i Bačke Palanke se oseća isto, dok je udeo ispitanika iz Prijepolja koji su odgovorili da se osećaju više, odnosno manje sigurno danas nego pre 1990. sličan. Uz to, podaci pokazuju da, u poređenju sa drugim etničkim grupama, ispitanici albanske nacionalnosti su najčešće odgovarali da se osećaju sigurnije danas nego pre 1990. Sa druge strane, ispitanici bošnjačke nacionalnosti najređe daju ovakav odgovor. Stoga nije teško pretpostaviti da je sigurnost bila problem za Albance i pre 1990. godine, a da su Bošnjaci izgubili osećaj sigurnosti tokom 1990-tih i da se danas osećaju manje sigurno nego pre oružanih sukoba 1990-tih.

Osećaj sigurnosti ispitanika iz Bača i Bačke Palanke

Velika većina ispitanika iz Bača i Bačke Palanke (86,3%) je odgovorila da se u vreme ispitivanja osećala sigurno u mestu u kome živi, dok je 13,7% ispitanika odgovorilo da se oseća nesigurno. Nije utvrđena statistički značajna razlika između ispitanika koji su bili viktimizirani i onih koji nisu u pogledu osećaja sigurnosti/nesigurnosti. Rezultati pokazuju da postoje značajne razlike u osećaju lične sigurnosti u Baču i Bačkoj Palanci između ispitanika srpske i hrvatske nacionalne pripadnosti: ispitanici srpske nacionalnosti su češće odgovarali da se osećaju nesigurno u odnosu na ispitanike hrvatske nacionalne pripadnosti.

Skoro podjednak broj ispitanika je odgovorio da se danas oseća sigurnije (41,5%) nego tokom 1990-tih godina i da se osećaj sigurnosti nije menjao (41,3%). Uz to, 8,8% ispitanika je odgovorilo da se danas oseća manje sigurno nego tokom 1990-tih. Podaci pokazuju da se ispitanici koji su bili viktimizirani osećaju sigurnije danas nego 1990-ih godina nego što je to slučaj sa ispitanicima koji nisu imali takvo iskustvo.

Najzad, u poređenju sa periodom pre 1990. godine podaci pokazuju da je 38,5% ispitanika odgovorilo da se oseća isto, 20,9% ispitanika odgovorilo je da se oseća sigurnije danas, a 19,5% ispitanika je odgovorilo da se sada oseća manje sigurno nego pre 1990. godine.

U odnosu na viktimizaciju, ispitanici koji su imali takvo iskustvo osećaju se sigurnije danas nego pre 1990. godine nego ispitanici koji nisu imali takvo iskustvo.

Razlozi nesigurnosti i mišljenje ispitanika o merama koje mogu poboljšati osećaj sigurnosti

Nalazi istraživanja govore o postojanju različitih aspekata sigurnosti: fizička, ekonomska, pravna, socijalna i politička (ne)sigurnost. Neefikasnost države u rešavanju problema i ekonomski faktori pokazali su se kao faktori koji najviše doprinose ličnom osećaju nesigurnosti. Ekonomske mere (više posla za građane), više komunikacije između ljudi o problemima i različiti načini za podizanje efikasnosti države su prepoznati kao najbolje mere za povećanje sigurnosti. Ispitanici sa iskustvom stradanja ne podržavaju teške kazne za one koji ugrožavaju sigurnost građana u značajno većoj meri nego oni koji nisu imali slična iskustva. Stoga se čini da ispitanici daju veći značaj restorativnim i socijalnim, nego retributivnim merama kao mogućim načinima za podizanje nivoa sigurnosti građana.

Posmatrano prema mestima, podaci pokazuju da ispitanici iz Medveđe najmanje podržavaju veće prisustvo pripadnika policije na ulicama kao meru koja bi doprinela većoj sigurnosti građana u odnosu na ispitanike iz Prijepolja i Bača i Bačke Palanke. Ispitanici iz Prijepolja najviše podržavaju ideju o tome da ljudi treba više da pričaju o svojim problemima i da je potrebno više druženja. Ispitanici iz Bača i Bačke Palanke su u većoj meri nego ispitanici iz Medveđe i Prijepolja za sledeće mere kao način poboljšanja sigurnosti: ljudi treba da imaju posao, one koji ugrožavaju sigurnost građana treba strože kažnjavati, policija treba da bude efikasnija u rešavanju problema, potrebno je više organizacija i institucija kojima ljudi mogu da se obrate za pomoć i informacije, i potrebno je više pripadnika policije na ulicama.

Razlozi nesigurnosti i mišljenje ispitanika u Baču i Bačkoj Palanci o merama koje mogu poboljšati osećaj sigurnosti

Kada su u pitanju razlozi nesigurnosti, nalazi istraživanja pokazuju da su ispitanici u Baču i Bačkoj Palanci kao najveće razloge za osećaj nesigurnosti naveli neefikasnost države u rešavanju problema i ekonomsku situaciju.

Stvaranje mogućnosti zapošljavanja građana je od strane ispitanika u Baču i Bačkoj Palanci ocenjeno kao najbolji način poboljšanja osećaja sigurnosti. Slede strožije kažnjavanje onih koji ugrožavaju sigurnost građana i veća efikasnost policije u rešavanju problema. Najmanju podršku je dobila mera uvođenja više pripadnika policije na ulice.

Posmatrano prema nacionalnosti, ispitanici srpske nacionalnosti daju veći prioritet razgovoru u rešavanju problema nego ispitanici hrvatske nacionalnosti. Rezultati pokazuju da ispitanici koji su imali iskustvo viktimizacije više podržavaju ideju o tome da policija treba da bude efikasnija u rešavanju problema.

Mehanizmi za rešavanje konflikta koji su pogodni za dostizanje pravde

Ispitanici su pitani koje rešenje je prema njihovom mišljenju pogodno za postizanje pravde u konkretnom slučaju stradanja/povređivanja koji su opisali. Svi mehanizmi koji su bili na raspolaganju ispitanicima, a koji su nevedeni u tabeli niže, mogu da se grupišu u dve glavne kategorije: mehanizmi retributivne pravde (kazna) i mehanizmi restorativne pravde³ (restorativni

³ Restorativna pravda je pristup rešavanju konflikata (uključujući i kriminalitet), koji polazi od potreba žrtve, zajednice i učinioca i okuplja sve strane u sukobu kako bi im se pomoglo da na miran način razreše svoje konflikte ili druge probleme koje imaju kroz dijalog. Različite metode restorativnog načina rešavanja konflikata koriste se u svim evropskim zemljama (medijacija, porodična okupljanja, krugovi mirotvorstva), uglavnom u oblasti krivičnog pravosuđa, rešavanja sukoba u školama, na radnom mestu i porodičnim sporovima. Restorativna pravda je obnavljajuća pravda; ona nastoji da popravi nastalu štetu i narušene odnose i omogući poboljšanje međuljudskih odnosa, zatvaranje konflikata i povećanje sigurnosti građana.

pristupi), koji uključuju restorativne procese (dijalog, da osoba zna zašto se desilo to što se desilo, što takođe zahteva neki oblik susreta i komunikacije) i restorativne ishode (izvinjenje, naknadu štete, vraćanje ili popravljavanje imovine, rad u korist zajednice).

Ukupno gledano, kazna čini 25,3% svih odgovora vezanih za mehanizme koji su navedeni kao pogodni za dostizanje pravde u konkretnom slučaju stradanja. Mehanizmi restorativne pravde (restorativni pristupi), pak, čine više od dve trećine (71,6%) svih mehanizama pogodnih za dostizanje pravde u odgovorima ispitanika. Sa druge strane, dobijeni podaci pokazuju da su 53 (13,8%) ispitanika sa iskustvom viktimizacije odabrala samo kaznu kao mehanizam pogodan za dostizanje pravde u slučaju stradanja koje su opisali; 129 (33,7%) ispitanika se opredelilo za kaznu i jedan ili više restorativnih pristupa; 179 (46,8%) ispitanika je izabralo isključivo restorativne pristupe, od čega je njih 104 (58,1%) izabralo samo jedan restorativni pristup, dok je 75 (41,9%) izabralo više restorativnih pristupa.

Dobijeni podaci pokazuju da su i mehanizmi restorativne pravde i retributivni mehanizmi prepoznati kao rešenja koja mogu doprineti postizanju pravde u slučajevima međuetničkih konflikata u kojima su ispitanici bili povređeni. Kazna se i dalje posmatra kao veoma važan vid reagovanja na različite oblike viktimizacije, posebno od strane ispitanika iz Medveđe. Ipak, čak i oni koji vide kaznu kao mehanizam koji je pogodan za ostvarivanje pravde, nisu je posmatrali kao jedini mogući mehanizam, već su prepoznali i restorativne pristupe kao one koji mogu biti komplementarni sa kaznom. U tom smislu, znanje o tome zašto se dogodilo ono što se dogodilo, koje zahteva neki oblik susreta i komunikacije, zajedno sa dijalogom viđeni su kao važni mehanizmi za reagovanje nakon povređujućih ponašanja i postizanje pravde.

Rezultati istraživanja takođe ukazuju da ispitanici već koriste različite restorativne pristupe, posebno dijalog i neformalne vidove posredovanja (medijacije) kako bi rešavali svakodnevne probleme. Uz to, odgovori ispitanika otvaraju prostor za širu primenu restorativnih pristupa u slučajevima povređivanja gde postoji neravnoteža moći.

Mišljenje ispitanika iz Bača i Bačke Palanke o mehanizmima za rešavanje konflikta koji su pogodni za dostizanje pravde

Prema mišljenju ispitanika iz Bača i Bačke Palanke, 23% svih odgovora ispitanika o mehanizmima koji su pogodni za dostizanje pravde u konkretnom slučaju stradanja/povređivanja odnosi se na kaznu. Nasuprot tome, mehanizmi restorativne pravde, odnosno restorativni pristupi čine nešto više od dve trećine (70,6%) svih mehanizama pogodnih za dostizanje pravde prema odgovorima ispitanika.

Tabela 35. Mehanizmi pogodni za dostizanje pravde u konkretnom slučaju viktimizacije

Mehanizmi pogodni za dostizanje pravde u konkretnom slučaju viktimizacije	Učestalost	Procenat
Kazna	47	23,0%
Izvinjenje	41	20,1%
Da znam zašto se desilo to što mi se desilo	41	20,1%
Naknada štete	28	13,7%
Dijalog	14	6,9%
Imovina da se vrati/popravi	14	6,9%
Društveno koristan rad	6	2,9%
Nešto drugo	13	6,3%
Ukupno	204	100,0%

Sa druge strane, dobijeni podaci ukazuju da je 19 (14,5%) ispitanika iz Bača i Bačke Palanke sa iskustvom stradanja odabralo samo kaznu kao mehanizam pogodan za dostizanje pravde u konkretnom slučaju; 28 (21,4%) ispitanika smatralo je da se pravda može postići

primenom kazne i jednog ili više restorativnih pristupa kao dopunskih mehanizma; a 84 (64,1%) ispitanika se opredelilo samo za restorativni pristup. Pri tome, od 84 ispitanika koji su smatrali da su samo restorativni pristupi pogodni za dostizanje pravde, 15 (17,9%) se opredelilo samo za jedan restorativni pristup, dok je njih 69 (82,1%) izabralo više od jednog restorativnog pristupa.

Većina ispitanika je odgovorila da su rešavali probleme u životu putem dijaloga sa osobom koja ih je povredila, pokušavajući da dođu do rešenja, koje bi bilo prihvatljivo za obe strane (301 ili 68,7%). 128 ili 29,2% ispitanika je odgovorilo da su se obraćali osobi, poštovanoj od strane članova zajednice, da ona bude posrednik u rešavanju određenog problema (neformalna medijacija), dok se 9 ispitanika (2,1%) obraćalo mirovnom veću ili nekoj drugoj instituciji/organizaciji, koja obezbeđuje medijaciju.

Od ispitanika je bilo zatraženo da ocene koji bi mehanizam bio odgovarajući u cilju postizanja pravde u zadatom slučaju, koji se zasnivao na rezultatima kvalitativnog istraživanja i glasilo:

Jednog dana, uniformisani policajac, koji je zaposlen u lokalnoj stanici policije, prišao je jednom mladiću i tražio mu ličnu kartu. Na osnovu imena i prezimena zaključio je da je u pitanju osoba druge nacionalne pripadnosti u odnosu na njega. Nakon kraćeg ispitivanja počeo je da vređa mladića na nacionalnoj osnovi, da ga psuje, viče na njega i ponižava ga. Mladić je bio preplašen.

Za svaki mehanizam za rešavanje zadatog slučaja, ispitanici su zaokruživali jedan od tri ponuđena odgovarajuća opisa: rešenje je loše; rešenje je dobro; rešenje je odlično.

Najviše ispitanika smatra da je izvinjenje policajca dobro ili odlično rešenje. Na drugom mestu je kažnjavanje policajca, a zatim slede prema datom redosledu: medijacija (posredovanje), obraćanje službi za podršku žrtvama, dijalog između policajca i mladića, organizovanje razgovora o problemu na nivou šire zajednice, plaćanje odštete žrtvi i obraćanje mirovnom veću. Zanimljivo je da, iako ih je manje u odnosu na one koji smatraju da su izvinjenje i kazna za učinioca dobro ili odlično rešenje, broj ispitanika koji smatraju da su razgovor na nivou šire zajednice, medijacija i dijalog dobro ili odlično rešenje premašuje polovinu ukupnog broja ispitanika.

Ne postoje značajne razlike u proceni mehanizama pogodnih za postizanje pravde u zadatom slučaju između ispitanika srpske i hrvatske nacionalnosti.

Međuetnički odnosi i mogući načini za njihovo poboljšanje

Posmatrano na celom uzorku, nalazi pokazuju da je oko jedne petine ispitanika (274 ili 19,3%) pričalo sa nekim o međuetničkim odnosima u njihovoj zajednici u toku godine koja je prethodila istraživanju. Više od polovine njih je pričalo o ovoj temi na konstruktivan i pozitivan način, u smislu kako unaprediti međuetničke odnose i koji bi bili mogući načini za prevazilaženje i rešavanje međuetničkih konflikata.

Kada je u pitanju Bač i Bačka Palanka, dobijeni podaci pokazuju da je 105 ispitanika (24,4%) odgovorilo da su u godini koja je prethodila istraživanju pričali sa nekim u svojoj zajednici o međuetničkim odnosima, dok je 326 ispitanika (75,6%) odgovorilo da nije. Nije utvrđena značajana veza između nacionalnosti ispitanika i vođenja razgovora sa nekim o međuetničkim odnosima.

Posmatrano na celom uzorku, nalazi takođe pokazuju visok nivo i učestalost interakcije ispitanika sa ljudima iz drugih etničkih grupa, iako su neke razlike između mesta u kojima je istraživanje sprovedeno primećene: ispitanici iz Prijepolja su u većoj meri odgovarali da nikada ne posećuju ljude iz druge etničke grupe, dok je interakcija između različitih etničkih grupa najveća u Prijepolju.

Konačno, najbolji načini za popravljavanje međuetničkih odnosa prema mišljenju ispitanika su: interakcija i razgovor, tolerancija i poštovanje različitosti, kao i preuzimanje socijalnih mera za prevenciju konflikata. Uz to, ispitanici u Baču i Bačkoj Palanci su istakli i više međuetničkog druženja, rada na poboljšanju ekonomske situacije i na edukaciji.